

# Duizendblad

IVN Den Haag en omstreken

Nr. 2 april 2026



# Waarnemen

AUTEUR EN FOTO: JOHAN VAN ARRAGON

Hij is gevallen. Bijna vijftien jaar heeft hij het volgehouden en een groot deel van die tijd ook een belangrijke rol vervuld, maar nu is het echt afgelopen. Ze hebben een eind gemaakt aan zijn bestaan. En als ze dat niet hadden gedaan, dan had de natuur hem te grazen genomen. Hij stond al even aan de rand van de afgrond, één stevige westerstorm verwijderd van zijn ondergang. Ik heb het natuurlijk over de Argusmast op de Zandmotor.

De Argusmast was kort na de aanleg in het midden van de Zandmotor opgericht om met een hele batterij aan camera's de ontwikkeling ervan, de vormverandering, te volgen en vast te leggen. Gaat-ie doen wat de modellen hebben voorspeld en wat de bedenkers en beheerders voor ogen hebben? Na zo'n tien jaar waren de vele onderzoekers die van de beelden gebruik maakten er wel uit: de Zandmotor kent wel verrassingen, maar doet in grote lijnen wat ervan verwacht wordt. Bovendien, camera's in een mast, is dat niet old-school, hebben we tegenwoordig geen drones en ander high-tech voor dat werk? De laatste jaren maakten incidenteel studenten van de TU Delft nog wel eens gebruik van de camera's, maar de mast had zijn functie overleefd. De Zandmotor redt het verder zonder toezicht.

Waarnemen, ontwikkelingen volgen, op wereldschaal levert dat een behoorlijk deprimerend beeld op. Mannen die zich voordoen als wereldleiders, met enorme ego's en achterblijvend verantwoordelijkheidsbesef, beheersen het nieuws. Waarnemingen dichterbij huis maken juist weer vrolijk. Vogels laten zich weer van hun beste kant horen en zijn alvast mogelijke nestplaatsen aan het inspecteren, bomen staan in de knop en krokussen schieten de grond uit. De natuur trekt zich van de grote wereldproblemen niets aan en gaat haar eigen gang. Hoewel, de lente begint dit jaar weer vroeger, met enkele van de warmste dagen ooit gemeten in maart.

Een groepje binnen onze afdeling is aan het bedenken hoe we de afdeling kunnen verjongen, een lente te starten binnen de eigen gelederen. Te beginnen bij de (klein-)kinderen van IVN-leden, maar niet beperkt tot die leden. Samen, jong en oud, de natuur te verkennen en waar te nemen. Wat je waarneemt hangt mede af van wat je al weet en ouderen weten andere dingen dan jongeren. Oude kennis en nieuwe ideeën, dat kan hoopvolle combinaties opleveren en daarbij voor nieuwe frisse aanwas van onze afdeling zorgen. Of in de woorden van de oude dichter: een nieuwe lente en een nieuw geluid.



**Duizendblad** is er voor leden en wordt gemaakt door leden. Wij vullen het graag met artikelen, verslagjes, anekdotes, illustraties en foto's van Haagse IVN'ers.

Heb je iets leuks te vertellen of te laten zien, stuur je bijdrage dan naar [redactie@ivndenhaag.nl](mailto:redactie@ivndenhaag.nl). Ook als je niet zo'n goede schrijver bent is je bijdrage welkom. In dat geval redigeert de redactie je tekst zonder de eigenheid eruit te halen. Wij proberen alles te plaatsen mits het niet te lang is (maximaal 300 woorden, minimaal 40), en **vóór de deadline van 8 juni 2026 binnen is!**

# Duizendblad

IVN Den Haag en omstreken

## IVN Natuureducatie

IVN (Instituut voor Natuureducatie) is een landelijke organisatie waarvan de leden zich inzetten voor activiteiten die erop gericht zijn een ieders inzicht met betrekking tot de Natuur en Milieu te verruimen.

- Inlichtingen: Rob Meyer,  
06 20 56 81 14, [info@ivnden Haag.nl](mailto:info@ivnden Haag.nl)
- Ledenadministratie: Roy van Hutten,  
06 22 70 73 65, [ledenadministratie@ivnden Haag.nl](mailto:ledenadministratie@ivnden Haag.nl)
- Webmasters: Linda Bakker en Latifa Vonk  
[webmaster.denhaag@ivn.nl](mailto:webmaster.denhaag@ivn.nl)
- Voorzitter: Johan van Arragon  
06 30 84 46 01, [voorzitter@ivnden Haag.nl](mailto:voorzitter@ivnden Haag.nl)
- Redactie Duizendblad: [redactie@ivnden Haag.nl](mailto:redactie@ivnden Haag.nl)
- Bankrekeningnummer IVN Den Haag: NL91 TRIO 0391 1745 68
- Website: <https://www.ivn.nl/afdeling/den-haag-en-omstreken/>

## Welkom nieuwe leden!

Fenita Harsevoort, Xandra 't Hart, Jany Kluft,  
Frouke Monster, Hugo Verkuil, Anne Wagenmans,  
Marleen van der Zanden en Liesbeth Zijlmans

Foto's voor- en achterkant:  
Henny Meyer - zuringrandwants  
Lisette van Pelt - klein hoefblad

## Inhoud

- 2 Waarnemen
- 3 Inhoud en colofon
- 4 Lezing: Mjn 1000 soorten tuin  
Zoekplaatje
- 5 De zonnetjes van 2025
- 6 In memoriam Laus Hendriks
- 7 Hoe is lang leven mogelijk
- 8 Publieksexcursies
- 10 De binnenexcursies
- 11 De grutto is terug
- 12 Excursie N3MP
- 13 Hooglanders in Westduinpark
- 14 Brilduiker in het Haagse bos
- 15 De maand van de duizend  
groenen

## Colofon

Redactie: Marjo Hess, Viola Sütö  
en Wim Voortman  
Eindredactie: Lisette van Pelt  
Opmaak: Marjanne Dominicus en  
Lisette van Pelt

Drukker: Editoo B.V. Arnhem

Duizendblad is een van IVN Den  
Haag en omstreken. Het blad ver-  
schijnt 4 keer per jaar. Kopij voor  
het volgende nummer graag vóór  
8 juni 2026 mailen naar redac-  
tie@ivnden Haag.nl

Niets uit deze uitgave mag wor-  
den vermenigvuldigd zonder uit-  
drukkelijke toestemming van de  
redactie.

# Lezing: Mijn 1000 soortentuin

In tuinen en op balkons leven veel meer soorten dieren en planten dan je denkt!



## Uitdaging

Ecoloog en schrijver Luc Hoogenstein ging de uitdaging aan om binnen een jaar 1000 soorten in zijn tuin waar te nemen. Deze zoektocht overtrof zijn stoutste verwachting. Deze zoektocht liep volledig uit de hand en overtrof zijn stoutste verwachting, zowel qua aantal soorten als qua bijzondere waarnemingen. Hij ontdekte in zijn klimop zelfs een nieuwe soort voor Nederland!

Hoeveel soorten het uiteindelijk geworden zijn? Dat zal Luc uit de doeken doen in een bevlogen lezing vol leuke verhalen, anekdotes en natuurfoto's uit eigen Utrechtse tuin. Na deze lezing bekijk jij je tuin of balkon met heel andere ogen.

Luc Hoogenstein is een veelzijdig bioloog, presentator, theatermaker, natuurfotograaf en schrijver van het boek 'Mijn 1000 soortentuin'. Hij heeft onder andere gewerkt bij Vogelbescherming en Natuurmonumenten en is momenteel werkzaam in de duurzame energiesector.

## Praktische informatie

Datum: donderdag 16 april

Tijdstip: van 19.30 tot 21.30 uur (inloop vanaf 19.15 uur)

Locatie: Wijkcentrum Mariahoeve, Ivoorhorst 155, Den Haag

Kosten: gratis, ook voor niet IVN-leden

Aanmelden verplicht via [info@ivndenhaag](mailto:info@ivndenhaag)

# Zoekplaatje

AUTEUR: ROB MEYER

Enig idee wat er in de schors van deze eik zit? Juist! Een leeggegeten zonnebloempit.

In onze Ootmarsumse tuin zitten veel verschillende vogels en mijn vrouw heeft op verschillende plaatsen voedersilo's, bakjes, schaaltes en potjes opgehangen met allerlei heerlijkheden voor onze gevederde vrienden. Naast allerlei soorten mezen wordt de voedertafel regelmatig bezocht door boomklevers. Dit mooi gekleurde vogeltje maakt er – zo constateerde ik – een gewoonte van om zonnebloempitten te komen halen en deze in de bast van de eik te timmeren, klem in de schors. Dat hij/zij ze niet vergeet getuige deze foto. Wie wat bewaart, heeft wat...



Foto: Henny Meyer

# De Zonnetjes van 2025

AUTEUR: ANNEMARIE VAN DER REST

Tijdens onze Nieuwjaarsreceptie op 18 januari is aan twee leden een Zonnetje uitgereikt. Een Zonnetje is een traditie binnen IVN Den Haag. Hiermee willen we iemand in het zonnetje zetten die de afgelopen tijd veel voor de vereniging heeft gedaan.

Dit uitreiken doen we jaarlijks, maar om de een of andere reden was het er niet van gekomen om dat op de Afdelingsdag 2025 te doen, dus vandaar deze keer een uitreiking bij de Nieuwjaarsreceptie.

## Duizendblad

Marjo Hess en Lisette van Pelt staan in het zonnetje. Beiden zijn actief voor Duizendblad. Marjo verzorgt elk kwartaal een recensie van een natuurboek en Lisette doet de redactie van het blad.

Marjo houdt van boeken lezen en zeker nu ze gepensioneerd is, heeft ze daar tijd voor. Ze luistert regelmatig naar het radioprogramma Vroege Vogels, waarin ook natuurboeken worden besproken, en ze houdt ervan om zelf te speuren naar nieuwe titels. Ook interviewt ze regelmatig mensen voor Duizendblad. Ze vindt het leuk om te zien dat er de laatste tijd zoveel bijdragen komen van de cursisten van de gidsenopleiding. Voor het laatste nummer was er zelfs zoveel kopij dat er een extra katern aan Duizendblad is toegevoegd. En dat terwijl de voorzitter zich net had beklaagd dat zijn voorwoord was ingekort door de redactie.

Lisette houdt van taal en van stukjes schrijven over onderwerpen uit de natuur. Ze is het helemaal eens met wat Marjo zegt, ze zijn bij de redactie heel blij met de bijdragen van de cursisten: "Op deze manier is het echt een kwartaalblad voor en door de leden van IVN Den Haag". Lisette begeleidt regelmatig wandelingen in de Horsten. Ze kan dan helemaal enthousiast worden als ze in het zand een holletje van een graafbij ziet, of de eerste geluiden hoort van de vogels die weer zijn teruggekomen van de trek. Daarnaast is Lisette actief in het organiserende team van de Natuurgidsenopleiding. Met haar achtergrond in het onderwijs weet ze altijd wel weer een creatieve werkvorm voor de cursisten te verzinnen.

De voorzitter sluit daarna af met de overhandiging aan beiden van een bouquet bloemen van chocola!



Foto: André Smit

## Commentaar?

Vind jij iets van dit ledenblad? Ben je het oneens met een artikel of heb je juist iets heel nuttigs geleerd, of geniet je gewoon van de mooie foto's? Laat het ons weten!

# In memoriam Laus Hendriks (1935-2026)

AUTEUR: WIM VOORTMAN

**Helemaal een IVN'er van het eerste uur was hij niet, al scheelde het niet veel. Laus en zijn vrouw Tiny zijn in 1975 begonnen aan een opleiding tot IVN-natuurgids. Bij die opleiding, waarbij Jan Nijkamp, Jan la Haye en Ton Lommers de centrale docenten waren, heb ik ze leren kennen: een qua leeftijd moeilijk te schatten stel met een heel jeugdige uitstraling.**

Die opleiding duurde destijds een goed jaar, en in 1976 hebben we ons diploma gekregen. Zelfs de Haagse gidsen pleegden het strand te mijden, maar dat was nu juist Laus' en Tiny's favoriete terrein. Ook al jaren het mijne, en daardoor hadden we als beginnende gidsen regelmatig contact.

Laus had zich inmiddels ook opgeworpen als coördinator van de volgende gidsenopleidingen, waarbij Tiny - als je Laus noemt, komt Tiny daar altijd in één adem achteraan - hand-en-spandiensten verrichtte voor de koffie en thee. Toen het Haagse IVN in 1995 begon met de zgn. Groene Cursussen, heeft hij ook daarvan de coördinatie op zich genomen.

Na een aantal jaren ben ik gestopt met regelmatige strandexcursies en toen ben ik Laus en Tiny min of meer uit het oog verloren, tot ik ze bij toeval halverwege de jaren '90 bij een familiebijeenkomst weer ontmoette. Laus vroeg me toen om mee te doen met het monitoren van strandaanspoelsel, een project van de stichting Anemoon. Daarbij liepen we met een vast groepje waarnemers elke twee weken hetzelfde traject op het strand in Kijkduin om vondsten te noteren en door te geven. Dat groepje waarnemers vormde ook de strandwerkgroep van het IVN en van de KNNV, want alle deelnemers waren lid van beide verenigingen. En met welke pet op we het strand bezochten, maakte niet uit.

Die waarnemingen gaan nog steeds door, maar nu rechtstreeks voor Anemoon. Met het stijgen der jaren liet de gezondheid van Laus steeds meer te wensen over en stapje voor stapje hebben anderen zijn taken overgenomen. In 2021 is hij er formeel mee gestopt en sindsdien doet Gerda Idsinga de coördinatie van het strandwerk.

Zijn IVN-taken had hij toen ook al neergelegd. Er waren plannen om met Laus' afscheid van het Haagse IVN een soort gedenkboek te maken over alle cursussen die hij begeleid had, maar door weinig tactisch optreden vanuit het toenmalige bestuur is dat niet verlopen zoals voorzien. Wel hebben Laus en Tiny in 2022 het erelidmaatschap ontvangen, een terechte blijk van waardering voor hun jarenlange inzet. Op 3 februari 2026 is Laus in Rijswijk overleden, ruim 90 jaar oud.



# Hoe is lang leven mogelijk?

AUTEUR: MARJO HESS

Hier bespreek ik een boek dat met veroudering en lang leven te maken heeft. Hè, hoor ik mensen denken, hier gaat het toch over natuurboeken?

Dat klopt helemaal, de schrijver David van Bodegom, arts en verouderingswetenschapper, bespreekt mede aan de hand van bepaalde diersoorten de biologie van lang leven in zijn boek *Het Geheim van de Schildpad*.

## Onderhoudsprogramma

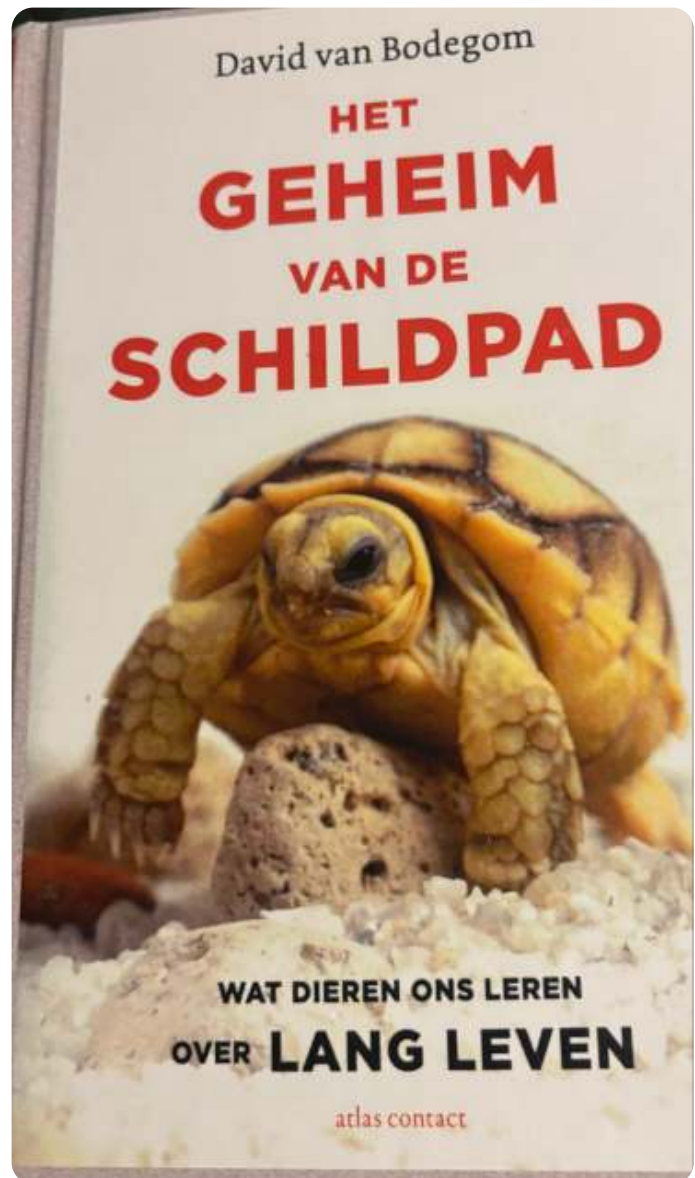
Eenzijds is er het 'ingebakken proces' van veroudering dat volgens hem het resultaat is van slijtage en imperfect herstel. Herstel kost energie en alles in de evolutie draait om efficiency. Dus bestaat er in de natuur een soort onderhoudsprogramma dat zo is afgestemd in tijd dat voortplanting mogelijk is. En dat is anders voor een muis dan voor een olifant, of voor de mens.

Dat onderhoudsprogramma is niet allesbepalend. Sommige andere omstandigheden kunnen ook van invloed zijn op lang leven. Denk aan de omvang, wel of niet kunnen vliegen, een bescherming van een stevige buitenkant zoals bij de noordkromp (schelp), de schildpad en het stekelvarken. Het verblijven in een kudde is ook zo'n voordeel, net als het houden van een winterslaap. Kleine zoogdiersoorten die een winterslaap houden worden ongeveer 1 ½ keer zo oud als vergelijkbare kleine zoogdiersoorten die dat niet doen! Voldoende slaap blijkt voor lang leven relevant, maar minstens net zo belangrijk zijn de omstandigheden die bepalen of dieren het zich kunnen veroorloven te slapen of niet.

Het record voor de langstlevende mens ligt op 122 jaar, Jeanne Calment uit Arles. In 1997 stierf deze vrouw. Zowel zij als Nederlands oudste vrouw waren kinderloos. Dat verbaast de auteur niet: kinderen kosten energie en ook het fenomeen slaap speelt een rol. Kinderen verstoren die nogal eens....

En waarom zijn het dan toch de vrouwen die langer leven? Mannen zijn biologisch gezien volgens de auteur meer vervangbaar dan vrouwen: een vrouw moet robuuster zijn, meer reserves hebben om te kunnen bevallen en kinderen te zogen.

En.. tenslotte is lang leven: geluk hebben. Ook al zou scharrelen rond een erf zoals we vroeger deden en alle activiteiten die daarbij horen ons helpen. Gelukkig voegt hij eraan toe dat net iets meer bewegen dan je normaal al doet of net iets minder eten dan je normaal doet, ook al helpt...



David van Bodegom, 2019. *Het geheim van de schildpad, wat dieren ons leren over lang leven*, Atlas Contact, Amsterdam, Antwerpen.

## CITAAT

"Volgens onderzoekers is vogels kijken goed voor de hersenen. Intussen worden vogels bedreigd door domheid"

Jean-Pierre Geelen

# Publieksexcursies

## Let op:

De meest actuele informatie is te vinden op de website en bij sommige publieksexcursies is aanmelden verplicht! Maximaal 4 personen per aanmelding. De publieksexcursies zijn niet bedoeld voor georganiseerde groepen. Zij kunnen een verzoek indienen voor een wandeling op aanvraag. Zie <https://www.ivn.nl/afdeling/den-haag-en-omstreken/wandeling-op-aanvraag/>

De wandelingen duren 1,5 à 2 uur en zijn gratis, tenzij anders vermeld.

- Vragen over publieksexcursies: Rob Meyer, [info@ivnden Haag.nl](mailto:info@ivnden Haag.nl) of bel 06-2056 8114
- Wandelingen op aanvraag: [wandelingen@ivnden Haag.nl](mailto:wandelingen@ivnden Haag.nl)

## Za 4-4 13:00 Westduinpark

Wandeling door de duinen in het voorjaar  
De Savornin Lohmanlaan/hoek Laan van Poot, Den Haag

## Zo 5-4 14:00 Marlot-Reigersbergen

Landgoedwandeling.  
Wat zien we van het voorjaar?  
Wie wil er al bloeien of groeien?  
Hofzichtlaan/hoek Bezuidenhoutseweg, Den Haag ( t.o. tankstation)  
Aanmelden verplicht bij [henk.muller80@icloud.com](mailto:henk.muller80@icloud.com)

## Do 9-4 10:00 De Horsten

Lentewandeling - wat groeit en bloeit er al?  
Papeweg 36, Wassenaar. Toegang gratis, maar betaald parkeren via [www.Landgoederendehorsten.nl](http://www.Landgoederendehorsten.nl) of QR code ter plekke.  
Aanmelden verplicht bij [Lisettevanpelt@kpnmail.nl](mailto:Lisettevanpelt@kpnmail.nl)

## Zo 19-4 11:00 Begraafplaats Oud Eik en Duinen

Historische begraafplaats met waardevolle natuur en monumentale bomen en graven van bekende Nederlanders. Laan van Eik en Duinen 40, Den Haag

## Ma 20-4 19:00 Het Haagse Bos

Een avondwandeling door een groen bos. We wandelen ongeveer anderhalf uur en genieten van wat er te ervaren is.  
Bruggetje tegenover Bezuidenhoutseweg 417, Den Haag

## Wo 22-4 14:00 Wijk 't Lien

Rondje Lien. Verzamelen bij de ingang Park Rozenrust. Kinderen welkom. Veursestraatweg 102A, Leidschendam Bus 45 halte Rozenrust

## Za 25-4 08:00 Polder van Biesland

Aan de noordwestkant van Pijnacker ligt de Polder van Biesland en in dit gebied ligt een klein, relatief jong en heel aardig natuurgebied: het Krekengebied. Dit is een gebied dat uit verschillende biotopen bestaat: o.a. bos, waterpartijen, rietvelden, moeras en weide. Hierdoor is er een grote variatie in vegetatie en dierenleven. Tijdens deze wandelexcursie (ca. 3 km lang) gaan we op zoek naar allerlei leuke planten en naar vroeg in de ochtend zingende vogels, waarbij we ons voor een groot deel op het gehoor moeten oriënteren, want het valt in dit gebied niet altijd mee om de kleine vo-



Foto: Henny Meyer - snorzweefvlieg

geltjes in de begroeiing te vinden. Sportlaan, parkeerterrein P4, even voorbij Folatre op nr. 7, Pijnacker  
Aanmelden verplicht bij [wimvanderkooij@outlook.com](mailto:wimvanderkooij@outlook.com)

**Za 25-4 14:00 Zandmotor**

Deze wandeling gaat over kustbescherming en kustflora en -fauna. Waarom ligt de Zandmotor op deze plek? Hoe werkt hij? Wat groeit en bloeit er op de Zandmotor? En wij gaan genieten van de grote open ruimte! Strandslag 1 Kijkduin (bij de fietsenstalling vlak boven Blow Beach House), Den Haag

**Za 2-5 10:00 De Horsten**

Zangvogels luisteren en kijken.

Neem je verrekijker mee! Toegang gratis, maar betaald parkeren via [www.Landgoederendehorsten.nl](http://www.Landgoederendehorsten.nl) of QR code ter plekke. Papeweg 36, Wassenaar  
Aanmelden verplicht bij [Lisettevanpelt@kpnmail.nl](mailto:Lisettevanpelt@kpnmail.nl)

**Za 2-5 13:00 Westduinpark**

Wandeling door Westduinpark over niet verharde paden. De Savornin Lohmanlaan/hoek Laan van Poot, Den Haag

**Za 2-5 14:00 Zeereep Scheveningen Haven**

Wij lopen bij laagwater het getijdengebied in en gaan op zoek naar anemonen krabben en zeesterren. Daarna gaan we korren in de oksel van het zuidelijk havenhoofd. Ook leuk voor kinderen. Zuiderstrand 1 (bij Strandpaviljoen La Cantina), Den Haag Scheveningen

**Zo 3-5 14:00 Marlot-Reigersbergen**

Landgoedwandeling. Welke planten en vogels zien we?  
Hofzichtlaan/hoek Bezuidenhoutseweg, Den Haag  
Aanmelden verplicht bij [henk.muller80@icloud.com](mailto:henk.muller80@icloud.com)

**Zo 10-5 10:00 Westduinpark**

Welke planten en dieren zien we in het duingebied?  
De Savornin Lohmanlaan/hoek Laan van Poot, Den Haag  
Aanmelden verplicht bij [Lindath@kpnmail.nl](mailto:Lindath@kpnmail.nl)

**20-5 14:00 Landgoed Duivenvoorde**

Voorjaar op een jarig landgoed.

Toegang en parkeren ongeveer € 5 00. Ingang parkeerplaats, Laan van Duivenvoorde 1, Voorschoten. Bereikbaar met bus 45 en 46, halte Kniplaan 10 minuten lopen.

**Za 6-6 13:00 Westduinpark**

Wandeling door mooie duinen over niet harde paden.  
De Savornin Lohmanlaan/hoek Laan van Poot, Den Haag

**Zo 7-6 10:30 Landgoed Te Werve**

Bijna zomer!  
Parkeerterrein Paviljoen Te Werve. Huys de Wervelaan 110, Rijswijk

**Za 20-6 10:00 De Horsten**

Wat vliegt er allemaal?

Toegang gratis, maar betaald parkeren, via [www.Landgoederendehorsten.nl](http://www.Landgoederendehorsten.nl) of QR code ter plekke.  
Papeweg 36, Wassenaar  
Aanmelden verplicht bij [Lisettevanpelt@kpnmail.nl](mailto:Lisettevanpelt@kpnmail.nl)

**Zo 21-6 10:00 Westduinpark**

Midzomerwandeling in het duingebied met nadruk op planten en bloemen  
De Savornin Lohmanlaan/hoek Laan van Poot, Den Haag

**Za 27-6 14:00 Berkheide**

Na het afplaggen rond 2000 is er een dynamisch duinlandschap ontstaan met duinen van los zand en natte valleien met ijzeroer neerslag. De oorspronkelijke duinplanten en -dieren keren daar nu weer naar terug. Wassenaarseslag 26 (bij Hotel Duinoord), Wassenaar

# De Binnen-excursies

ANNEMARIE VAN DER REST

**Elk kwartaal berichten we over de voortgang van de Natuurgidsenopleiding (NGO). Deze keer gaat het over een nieuw element dat we aan de cursus hebben toegevoegd. Dat zit zo.**

Tijdens een landelijke bijeenkomst van coördinatoren van de gidsenopleiding vroeg ik eens aan andere coördinatoren wat zij deden met excursies in de winter. Het is dan vaak koud en slecht weer en de natuur is in winterslaap. Dus wat valt er dan nog te ontdekken behalve sporen, of te doen, zoals een boomknoppenonderzoek. Een van de antwoorden was simpel: “Wij houden binnen-excursies”. Zij halen dus de natuur naar het klaslokaal. Heel nuttig dit soort coördinatoren-bijeenkomsten.

## Verdiepingsopdracht

Zo kwamen wij erop om de cursisten een presentatie te laten houden van tien minuten over hun verdiepingsopdracht. Dat vraagt wat uitleg. Een verdiepingsopdracht is een Haagse uitvinding, een opdracht die andere afdelingen niet in hun gidsenopleiding hebben. De cursisten gaan een vraag nader onderzoeken waar ze tegenaan zijn gelopen tijdens hun inventarisaties in hun adoptiegebied. Het kiezen van een onderwerp is voor de cursist niet eens zo makkelijk, in je adoptiegebied zijn er zoveel onderwerpen waar je wel wat meer over zou willen weten. Het resultaat van alle deze verdiepingsopdrachten is een schat aan mooie verslagen, waar we in voorgaande jaren eigenlijk verder niets mee deden.

Dus, tijdens de binnenexcursies in januari en februari, hebben we de studenten gevraagd een presentatie voor hun medecursisten te houden, waarbij ze moesten doen alsof ze buiten voor een groep stonden. De cursisten hebben dit goed opgepakt.

De presentaties bleken geen monotone verhalen, bij de meeste presentaties werden de luisteraars actief betrokken. Het feit dat je de luisteraars niet direct op de natuur buiten kon wijzen, werd opgevangen door foto's of tekeningen.

Er was zelfs een cursist die een paar vuilniszakken vol met bladeren uit het bos had meegenomen, om de geur van het bos te laten ruiken en door middel van de bladeren te kunnen bepalen over welke bomen haar verhaal ging.

Voor de cursisten was het leuk om te luisteren naar al die verschillende verhalen. En de docenten waren vooral trots op het feit dat de cursisten al zover waren gekomen.



Foto: Lisette van Pelt

## Trouwens:

Tijdens een van de presentaties riep een van de cursisten ineens: IJsvogel! En iedereen snelde naar het raam, ook degene die aan het vertellen was. De natuur gaat altijd voor! Muriel Cluitmans wist de ijsvogel zelfs vast te leggen op de foto.



# De grutto is terug!

AUTEUR: MARIBEL VAN DER LINDEN

**Wie kent de grutto niet? Waarschijnlijk heb je er al veel over gehoord en gelezen de afgelopen jaren, want onze nationale vogel (sinds 2015) is regelmatig in het nieuws. Maar heb jij 'm al eens gezien?**

## Terug van een lange reis naar Afrika

Je denkt misschien dat je een stuk moet reizen om deze vogels te kunnen zien, maar dat hoeft niet! Je kunt de (rosse) grutto namelijk in Den Haag aan de kust treffen, ergens tussen de meeuwen. Herkenbaar is de roep van de grutto, want de mens heeft deze vogel vernoemd naar het kenmerkende geluid: een luid en helder 'gruttooo, gruttooo'. Maar er is nóg een plek, dichtbij Den Haag waar grote groepen grutto's (ook de IJslandse en rosse) zich in februari verzamelen na hun reis vanuit Afrika naar Nederland: de Nieuwe Driemanspolder bij Zoetermeer!

Na zo'n lange reis moeten ze weer aansterken en dat doen ze graag in plas-dras gebied zoals de Nieuwe Driemanspolder. Met de lange steltpoten bewegen ze over het plas-drasgebied om met hun lange rechte snavel in de bodem op zoek te gaan naar insecten en regenwormen of in het water naar kleine waterdiertjes als muggenlarven. Op het water zijn ze eind februari meestal in grote groepen te vinden, een prachtig gezicht en gehoor!

## Aansterken

Zodra de grutto's weer genoeg zijn aangesterkt zoeken ze een veilige broedplek op een vochtig en kruidenrijk grasland. Dit gebeurt het meest in de noordelijke gebieden van Nederland, zoals Friesland en Noord-Holland, maar ook in Zuid-Holland (het Groene Hart).

## Hoe gaat het met de grutto?

Elk jaar maakt Sovon een schatting van het aantal uitgevlogen jonge grutto's. Vrijwilligers gaan tussen 20 juni en 10 augustus op zoek naar groepjes jonge vogels en houden de aantallen bij. Uit het veld kwamen in 2025 wisselende signalen: er waren gebieden met een goed broedsucces, maar ook regio's waar weinig grutto's met jongen geteld werden. Per saldo lijken er iets meer jongen groot te zijn geworden dan in 2024, waardoor het aantal grutto's op peil zal blijven. Naar schatting broeden er circa 26.000 broedparen van de grutto in Nederland. (bron: Sovon.nl) Wil je de grutto met eigen ogen zien? Wees er op tijd bij want veel grutto's trekken vanaf juli tot in augustus langs de kust weer terug naar Afrika!



Foto's: Auke Dirkmaat



# Excursie N3MP

AUTEUR EN FOTO'S: INGBORG HEEZEN

13 december 2025

Deze zaterdag, (spoiler) wat een prachtige dag zou worden, verzamelden we op het parkeerterrein bij camping 'De Drie Molens' waar Marcel van Rooijen en Wim van der Kooij ons opwachtten.

## Geschiedenis

Marcel nam ons in vogelvlucht mee door de geschiedenis van de Driemanspolder: van 1668 toen het gebied nog Soetermeer heette en door turfwinning één groot plasengebied was, en drie mannen werden gevraagd de polder droog te laten malen (zodat er ook meteen een reden was voor de naam van de polder) - naar 1976 toen het gebied de Nieuwe Driemanspolder (N3MP) ging heten door samenvoeging van verschillende poldergebieden, en werd ingericht als piekberging en natuurgebied. De huidige functie van de Nieuwe Driemanspolder is nog steeds piekberging en natuurgebied en daarnaast is er recreatie bij gekomen, dit heeft de functie van natuurgebied van de tweede plaats gestoten.

## Vogelwalhalla

De groep werd verdeeld in twee; één groep ging rechtsom de plas met Marcel en de andere groep ging linksom met Wim. Uw verslaglegger van vandaag ging mee met de laatste groep.

Omdat de plas niet heel diep is - de mens kan er in lopen - is het gebied heel aantrekkelijk voor vogels. Er is veel voedsel te vinden, onder andere op de bodem van de plas.

Dat het gebied zo vogelrijk is werd al snel duidelijk. Dit was niet alleen door alle verrekijkers en teledozers die binnen afzienbare tijd tevoorschijn kwamen maar vooral door de aanblik van zoveel verschillende vogels die in groepen of solitair zo gestroomlijnd samen leken te leven. Het was een schouwspel waarbij wij te gast waren. Naarmate de ochtend vorderde kreeg ik dit gevoel te gast te zijn steeds meer en werd ik me almaar bewuster van hoe gastvrij het was van al deze verschillende vogels om ons een glimp te laten opvangen van hun magische, ondoordringbare bestaan en levendige, harmonieuze samenzijn. Heel even mochten we onderdeel zijn, zij het als bezoeker, als aanschouwer.

## Soorten eenden

Zo zagen we veel verschillende soorten eenden en leerde Wim ons dat er grondeenden en duikeenden zijn. De eerste soort gaat alleen met het kopje in het water, de tweede soort duikt met het hele lichaam het water in en kan wel tot 15 meter diep over de bodem schrapen op zoek naar voedsel.



## Diversiteit aan ganzen

Ook ganzen waren in grote verscheidenheid aanwezig. We zagen kolganzen of grauwe ganzen (lastig te zien). Beide types komen in deze tijd van het jaar voor, zo vertelde Wim. De kolgans omdat het een wintervogel is en vanuit het hoge noorden ieder jaar onze winter opzoekt, de grauwe gans daarentegen vertoeft hier eigenlijk het hele jaar.

Canadese ganzen waren eveneens talrijk. Op de foto een twijfelende Canadese gans, die uiteindelijk toch besluit de twee maatjes die er al vandoor zijn achterna te gaan.

De kieviten zaten druk te babbelen in de rechterflank van de plas. Af en toe vlogen ze om onverklaarbare redenen en ogenschijnlijk ongeordend op in grote indrukwekkende zwermen.

Al met al was het een bijzonder mooie ochtend want naast vogels konden we ook genieten van de zon en spectaculaire luchten.



# Hooglanders in Westduinpark

AUTEUR: ANDRÉ SMIT

Wie door het Westduinpark wandelt, kan ze zomaar tegenkomen: Schotse hooglanders. Met hun lange, ruige vacht en breed uitwaaiierende hoorns ogen ze als oeroude runderen, maar in dit duingebied vervullen ze vooral een heel praktische rol.

## Begrazen en bemesten

De hooglanders zijn hier ingezet als grote grazers. In de duinen is begrazing belangrijk, omdat het landschap anders langzaam dichtgroeit met duindoorn, braam en jong opschietend bos. Dat klinkt misschien “natuurlijk”, maar veel typische duinnatuur is juist gebaat bij open, dynamische vegetatie: kruidenrijke graslanden, lage struwelen en kale zandplekken.

De dieren zijn goed aangepast aan dit werk. Hun dikke vacht beschermt tegen wind en regen, en ze kunnen het hele jaar door buiten blijven. Ze eten een brede mix van planten: grassen, jonge scheuten, kruiden en soms ook ruigere soorten die andere grazers laten staan. Daarmee zorgen ze voor variatie in structuur: korte stukjes gras naast hogere pollen, open plekken naast struweel.

Wie goed kijkt, ziet dat de kudde het landschap subtiel “modelleert”. Op plekken waar ze vaak lopen ontstaan paadjes en soms zelfs kale stroken zand. Rond duinvalleien, waar het vocht langer blijft hangen, grazen ze vaak intensiever. Dat trekt weer insecten aan, en die zijn op hun beurt voedsel voor vogels.

Ook hun mest is ecologisch waardevol: een microhabitat op zichzelf. Mestkevers, vliegenlarven en andere kleine opruiers verschijnen snel, en dat lokt soorten als spreeuwen of meeuwen die opportunistisch mee profiteren.

Voor wandelaars is het vooral een indrukwekkende ontmoeting. Hooglanders zijn meestal rustig, maar het blijven grote dieren. Een natuurgids zou daarom altijd adviseren: afstand houden, honden aanlijnen, en de dieren niet benaderen — zeker niet als er kalveren zijn.

In het Westduinpark horen ze inmiddels echt bij het landschap: niet als exotische attractie, maar als levende beheerders van een duinsysteem dat zonder begrazing snel zou veranderen.



Foto: Eric Wisse

# Brilduiker in het Haagse Bos

AUTEUR EN FOTO: MURIEL CLUITMANS

Niet de plek die je wellicht het eerst zou verwachten, maar in november 2025 was het toch zover. Een mannelijke brilduiker is neergestreken in een van de slootjes in het Haagse Bos; een prachtig gezicht mede door de herfstkleuren die in het water weerspiegelen.

Kenmerkend voor de brilduiker zijn de witte ronde vlekken tussen oog en snavel. Dit ziet eruit als een bril, vandaar zijn naam. Als ik wat dichterbij het water stap, zet hij er zwemmend wat meer vaart in. Hij vertrouwt het duidelijk niet helemaal. Ik loop via het pad langs het slootje een stukje met hem op. Diverse keren duikt hij onder water om vervolgens een stukje verderop weer tevoorschijn te komen.

## Duikend

De brilduiker is een zogenaamde duikeend die al duikend onder water bodemdierpjes zoals zoetwatermosselen en kreeftachtigen probeert te bemachtigen. Elke keer als hij boven komt, kijkt hij behoedzaam rond of hij mij al heeft afgeschud. Een paar keer gooit hij zijn kop op de rug waarbij hij zijn snavel naar boven richt. Thuis na naslag blijkt dat dit een baltsritueel is dat de brilduiker ook in de winter vertoont. Ik neem maar aan dat hij geen indruk op mij heeft proberen te maken. Ik loop nog een stukje mee en laat hem daarna met rust. Jammer dat we maar zo'n beperkte tijd in het jaar van de brilduiker kunnen genieten. Normaal kijk ik niet zo uit naar de winter, maar het gegeven dat hij volgend jaar misschien weer terugkomt in het Haagse Bos maakt me nu al blij.



# De maand van de 1000 groenen

AUTEUR: ANNEMARIE BLEEKER

April wordt wel eens de maand van duizend groenen genoemd. Bomen lopen uit, struiken krijgen nieuwe blaadjes en ineens lijkt het landschap elke dag een andere tint groen te krijgen. Het frisse groen van jonge bladeren. Het diepe groen van gras. Het zachte mosgroen langs een boomstam. Wie eenmaal begint te kijken, ontdekt dat er niet één groen bestaat, maar tientallen.

## Naar buiten met een kleurenkaart

Neem een paar groene kleurpotloden mee naar buiten en kijk welke kleuren je allemaal terugvindt. Welke kleur lijkt op een jong blad? Welke past bij het gras in het park? En welke komt het dichtst bij het mos langs een boom? Voor je het weet heb je onderweg alle groenen van de lente bij elkaar én zijn die losse groene potloden thuis ook weer eens verzameld ( ).

Je kunt zelf een eenvoudige kleurenkaart maken, maar je kunt er ook gratis een aanvragen via de mail: [info@ellaandjack.com](mailto:info@ellaandjack.com). We sturen je dan een PDF toe. Voor je het weet verandert een gewone wandeling in een zoektocht naar alle groenen van de lente!



cella AND jack

Ik zie, ik zie wat jij niet ziet  
en het is groen!

### Nodig:

- » De hokjes kaart
- » Papier of een leeg notitieboekje
- » Jouw verzameling kleurpotloden, verf of stiften in verschillende groentinten



### Wat ga je doen:

- Print de hokjes kaart
- Verzamel alle kleurpotloden, stiften of krijtjes die je in huis hebt en die groen zijn.
- Stop ze in een etui zodat je ze niet kwijtraakt, want we gaan naar buiten! Buiten kan een park zijn of je tuin.
- Buiten ga je op zoek naar de kleur groen. Welke kleuren groen zie je allemaal in de bomen, struiken of in het gras?
- Probeer elke groentint die je ziet in een vakje op je papier in te kleuren.
- Schrijf erbij waar je deze tint hebt gevonden (bijv. eikenblad, mos, jong gras).
- Zoek de meeste unieke groentinten!

[www.ellaandjack.com](http://www.ellaandjack.com), illustratie @annoukdraws

